

Vědění a kritičnost

K lidské povaze náleží touha a vůle vědět, ale neméně také touha se dozvědět ještě něco dál, víc (a přesněji). Už toto rozpoznání poukazuje zřetelně na chybnost či mylnost starořeckého ideálu „vědění“ ve smyslu *epistémé* (tedy „vidění“, náhledu, názoru ve smyslu zření): pokud něco nahlédneme, není už dál co dodat. *Epistémé* nepřipouští vylepšování, dokonalost vylučuje „pokrok“. Právě proto představuje Sókratés (ovšemže po Demokritovi) tak významnou a přímo stěžejní postavu myslitele, který rozpoznává omezenost jak svého, tak každého vědění, a poukazuje nám na známé pojetí „vědoucího nevědění“. To sice někdy může vést (a některé myslitele vskutku vedlo) k zásadní a všeobecné skepsi, ale jen z nedorozumění resp. z nepochopení, co to takové „vědoucí nevědění“ vpravdě jest. Nejde o paušální relativizování veškerého vědění (jak tomu bylo u Demokrita), nýbrž o zásadu kritičnosti, která dovolí a také dokáže rozpoznat to, co skutečně víme, od toho, o čem se jen domníváme, že to víme, ergo: poznat a vědět, co ještě nevíme. (Sókratova formulace, že nikdo neví nic určitého, musí být interpretována situačně – šlo o řeč před soudem: vždyť právě soudci „nevěděli“, ale soudili, odsuzovali.) Proto má daimonion především úlohu negovat – nevíme nikdy docela jistě, co je dobré, co je spravedlivé, co je pravdivé, ale můžeme vědět s naprostou jistotou, že je něco nedobré, nespravedlivé nebo nepravdivé.

(Písek, 080928-2.)